

Vissa frågor om sjömäns vilotid

Sammanfattning

I detta betänkande tillstyrker utskottet regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän samt vissa andra lagförslag (prop. 2001/02:108). Genom lagändringarna, som föreslås träda i kraft den 30 juni 2002, införlivas två EG-direktiv i svensk lagstiftning.

Införlivandet av det s.k. vilotidsdirektivet kräver bl.a. en begränsning av dispensregeln i 4 § vilotidslagen. Det betyder t.ex. att det inte längre skall vara möjligt att avtala bort den särskilda bestämmelsen om att sjömän som är under 18 år skall ha rätt till minst nio timmars sammanhängande nattvila. För införlivandet av det s.k. tillsynsdirektivet krävs bl.a. en ny bestämmelse som innebär att tillsynen av utländska fartygs efterlevnad av vilotidsbestämmelserna skall kunna utövas genom såväl flaggstats- som hamnstatskontroll.

Slutligen tillstyrker utskottet regeringens förslag om att det i vilotidslagen skall införas en möjlighet att i kollektivavtal bestämma om undantag från lagens vilotidsgränser för vaktgående sjömän på fartyg som enbart anlöper svenska, dock inte gotländska, hamnar.

Utskottets betänkande är enhälligt.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Utskottets överväganden	5
Gällande bestämmelser och deras bakgrund.....	5
Regeringens förslag	6
Inledning.....	6
Införlivande av vilotidsdirektivet.....	6
Införlivande av tillsynsdirektivet	6
Möjlighet till undantag för viss lokal trafik	7
Utskottets ställningstagande	7
Bilaga 1	
Förteckning över behandlade förslag.....	9
Propositionen.....	9
Bilaga 2	
Regeringens lagförslag	10
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän	10
2. Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49).....	10
3. Förslag till lag om ändring i mönstringslagen (1983:929).....	10
4. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	10
5. Förslag till lag om ändring i sjömanslagen (1973:282)	10

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Lagförslagen

Riksdagen antar regeringens förslag till

- a) lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän,
- b) lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49),
- c) lag om ändring i mönstringslagen (1983:929),
- d) lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
- e) lag om ändring i sjömanslagen (1973:282).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2001/02:108.

Stockholm den 14 maj 2002

På trafikutskottets vägnar

Monica Öhman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Monica Öhman (s), Sven Bergström (c), Anders G Högmark (m), Jarl Lander (s), Hans Stenberg (s), Johnny Gylling (kd), Tom Heyman (m), Krister Örnfjäder (s), Lars Björkman (m), Monica Green (s), Inger Segelström (s), Stig Eriksson (v), Tuve Skånberg (kd), Mikael Johansson (mp), Kenth Skårvik (fp), Jan-Evert Rådström (m) och Sture Arnesson (v).

Redogörelse för ärendet

Inom den europeiska gemenskapen har antagits två direktiv om vilotid alternativt arbetstid för sjömän. Båda direktiven skall vara införlivade i medlemsstaternas nationella regelverk senast den 30 juni 2002.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän samt vissa ytterligare lagändringar som alla syftar till att införliva två EG-direktiv i svensk lagstiftning. Dessutom tillstyrker utskottet ett förslag om undantag från begränsningsreglerna vad gäller vilotid för vaktgående sjömän på passagerarfartyg som enbart anlöper svenska, dock inte gotländska, hamnar.

Gällande bestämmelser och deras bakgrund

I Sverige lagregleras inte sjömäns arbetstider på det sätt som gäller för arbetsmarknaden i övrigt. I stället har lagstiftaren valt att lagstifta om sjömäns vilotider. Enligt lagen (1998:958) om vilotid för sjömän (vilotidslagen) gäller i sammanfattning följande.

Vilotiden under en tjugofyrtimmarsperiod får inte understiga tio timmar. Den får delas upp i högst två perioder, varav den ena måste vara minst sex timmar. Tiden mellan två viloperioder får inte överstiga fjorton timmar. Kortare raster räknas i sammanhanget inte som vilotid.

”Dygnsvilan” enligt ovanstående måste enligt en ”veckoregel” kompletteras med ytterligare minst sju timmars vila under vilken sjudagarsperiod som helst. En sjudagarsperiod innehåller totalt 168 timmar. Av dessa måste alltså minst 77 timmar avsättas för vila. Arbetstiden får därmed under perioden totalt uppgå till högst 91 timmar. Allt arbete utöver 40 timmar i veckan – normalarbetstid – benämns överskjutande tid. För sådan tid gäller att ersättning skall lämnas i form av fritid i hamn eller på sätt som fastställs i kollektivavtal.

Vilotidslagen är i stora delar dispositiv. Sålunda kan parterna genom kollektivavtal bestämma om undantag från lagens tillämpning, dock inte vad gäller beslut om säkerhetsbesättning och, i fråga om vaktgående personal, vilotidsbestämmelserna i 4 §.

Vilotidslagen infördes den 1 oktober 1998 efter riksdagsbeslut våren samma år (prop. 1997/98:128, bet. 1997/98:TU12, rskr. 1997/98:261). Därmed anpassades till svensk lagstiftning två internationella konventioner, ILO-konventionen (nr 180) om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg samt Internationella sjöfartsorganisationens reviderade s.k. STCW-konvention om minsta tillåtna vilotid för vakthavande befäl och vaktgående besättningsman.

Regeringens förslag

Inledning

Inom den europeiska gemenskapen har antagits två direktiv om vilotid alternativt arbetstid för sjömän. Direktiven skall vara införlivade i medlemsstaternas nationella regelverk senast den 30 juni 2002. Det ena direktivet, som i propositionen benämns *vilotidsdirektivet*, grundar sig på ett avtal ingånget mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna på europeisk nivå. Det andra direktivet, som benämns *tillsynsdirektivet*, gäller kontroll av efterlevnaden av vilotidsdirektivet.

Införlivande av vilotidsdirektivet

För införlivandet av vilotidsdirektivet krävs enligt regeringens bedömning ändringar av gällande svensk lagstiftning i följande avseenden.

Dispensregeln i vilotidslagen måste begränsas och endast gälla vilotidsbestämmelserna i 4 § samma lag. Det betyder att det inte längre skall vara möjligt att avtala bort den särskilda bestämmelsen i 5 § om att sjömän som är under 18 år skall ha rätt till minst nio timmars sammanhängande nattvila. Det skall heller inte vara möjligt att avtala bort reglerna om att det skall finnas en arbetsordning (9 §) samt om att anteckningar skall föras om vilotid (10 §). Nämnade dispensbegränsningar föranleder ändrad lydelse av 4 § vilotidslagen.

Vidare krävs enligt regeringen vissa ändringar i fartygssäkerhetslagen (1988:49). Sålunda föreslås en regel (10 kap. 5 §) av innebörd att det vid besiktning av fartyg även skall undersökas om bestämmelserna i vilotidslagen efterlevs. Dessutom föreslås vissa regler om hur sådan undersökning skall gå till (10 kap. 8 a §) och om möjligheter att förbjuda ett fartygs resa när vilotidsbestämmelserna inte efterlevs (11 kap. 1 §).

Härutöver fordras en ny bestämmelse (20 a §) i mönstringslagen (1983:929) om skyldighet för arbetsgivaren att bekosta sjömäns läkarundersökningar samt en ny föreskrift i 58 § sjömanslagen (1973:282) om skyldighet för befälhavare att tillhandahålla viss lagstiftning ombord.

Införlivande av tillsynsdirektivet

Tillsynsdirektivets införlivande föranleder enligt propositionen följande lagändringar.

I vilotidslagen föreslås en bestämmelse (7 a §) om att utländska fartyg som används i affärsdrift och som anlöper svensk hamn skall iaktta klausulerna 1–12 i det avtal som bifogas vilotidsdirektivet. Innebörden av detta är i korthet att efterlevnaden av vilotidsbestämmelserna skall kunna bli föremål inte bara för flaggstatskontroll utan även för hamnstatskontroll.

I fartygssäkerhetslagen föreslås en tilläggsbestämmelse (10 kap. 8 §) om att det vid fartygsinspektioner också skall undersökas om bestämmelserna i vilotidslagen efterlevs. I samma lag föreslås en ny bestämmelse (10 kap. 8 a §) om kontroll av arbetsordning och anteckningar i samband med inspekt-

ion av utländskt fartyg samt om vad tillsynsmyndigheten skall göra vid misstanke om brott mot vilotids- eller arbetstidsbestämmelser. Också tilläggsbestämmelsen i 11 kap. 1 § om kvarhållande (jfr ovan) betingas av tillsynsmyndighetens införlivande i svensk lagstiftning.

Slutligen föreslås ett nytt lagrum (7 kap. 43 §) i sekretesslagen (1980:100) om sekretess för uppgifter som kommer fram vid tillsyn enligt fartygssäkerhetslagen och som kan skada uppgiftslämnaren om de röjs.

Möjlighet till undantag för viss lokal trafik

Efter det att vilotidslagen trädde i kraft den 1 oktober 1998 har, enligt vad som redovisas i propositionen, vissa rederier som bedriver lokal sjöfart i skrivelser till Regeringskansliet begärt ändring i vilotidslagen eller möjlighet till dispens från gällande regler.

Företagen har hävdat att vilotidslagen omöjliggör en effektiv och väl anpassad schemaläggning, att den medför fler arbetsresor för besättningarna och att den leder till ökade rekryteringsproblem. Enligt rederierna är vilotidslagen anpassad till den ”stora sjöfarten” med drift dygnet runt och ett vaktsystem med flera personer per befattning. Skillnaden mellan denna sjöfart och den lokala sjöfarten är, anför regeringen, att de flesta sjömän som arbetar i den lokala passagerartrafiken torde fungera som vakthavande i fartygssäkerhetslagens mening. Därmed saknas för närvarande möjlighet att utnyttja undantagsmöjligheterna i 3 § vilotidslagen, alltså att i kollektivavtal bestämma om andra vilotider än de lagstiftade.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att det i vilotidslagen skall införas en möjlighet att i kollektivavtal bestämma om undantag från lagens vilotidsgränser för vaktgående sjömän på fartyg som enbart anlöper svenska, dock inte gotländska, hamnar. I motiveringen anför regeringen att det beträffande sådana fartyg bör finnas ett större partsinflytande över avsteg från vilotidsgränserna för vaktgående sjömän. Den trafik som kan komma i fråga är sådan som går inomskärs och i övrigt mellan svenska hamnar. Denna trafik gör korta resor med täta hamnanlöp. Därmed borde den kunna rymmas inom den möjlighet till undantag som ILO-konventionen nr 180 öppnar och som medger mer frekventa och längre ledighetsperioder. Den föreslagna nya undantagsmöjligheten för lokal sjötrafik föreslås ges ett nytt lagrum, 3 a §, i vilotidslagen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inget att erinra mot vad regeringen föreslår i den nu behandlade propositionen. Detta betyder att utskottet tillstyrker regeringens förslag till *dels* lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän, *dels* lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49), *dels* lag om ändring i mönstringslagen (1983:929), *dels* lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) och *dels* lag om ändring i sjömanslagen (1973:282).

Genom vilotidslagen (1998:958), som trädde i kraft den 1 oktober 1998, genomfördes i svensk lagstiftning två konventioner, nämligen dels ILO-konventionen (nr 180) om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg, dels en reviderad STCW-konvention med föreskrifter om minsta tillåtna vilotid för vakthavande befäl och vaktgående besättningsman. I bilaga till dessa konventioner finns en modell för hur register över sjömännens dagliga arbets- eller vilotid skall föras (jfr s. 74–75 i propositionen). Med särskild hänvisning till denna modell vill utskottet peka på betydelsen av en rationellt och tidsenligt utformad administration av arbets- och vilotidsfrågorna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Regeringen föreslår i proposition 2001/02:108 Vissa frågor om sjömäns vilotid att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän,
2. lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49),
3. lag om ändring i mönstringslagen (1983:929),
4. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
5. lag om ändring i sjömanslagen (1973:282).

Lagförslagen är fogade som *bilaga 2* till betänkandet.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1998:958) om vilotid för sjömän

2. Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49)

3. Förslag till lag om ändring i månstringslagen (1983:929)

4. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

5. Förslag till lag om ändring i sjömanslagen (1973:282)